

vel possessionem aliquam habentem antiquum censum vel pensionem, donari aut vendi ecclesiae, et cum ipsomet onere transire ad ecclesiam, ut in l. de Immun. eccles. late tractavi, et res est vulgaris et receptissima. Maximeque hoc verum est, quando onus illud spirituale etiam est, juxta cap. 1 de Censibus, in fin. Nihil ergo repugnat fundum esse ecclesiasticum, et fructus ejus quoad nonam partem esse unius ecclesiae, et decimam esse alterius; nam ita etiam totus fundus erit mancipatus spirituali muneri, vel fabricae ecclesiae, non tamen unius et ejusdem, sed plurimum, juxta earum quasi partialia jura.

30. Melius posset suaderi hae sententia ex dicto cap. *Questi*, 16, quaestione 1, cum his quae circa illud supra notavimus: videtur enim ibi facta concessio unicuique ecclesiae, ut ex suis possessionibus, quas habet ad suorum ministrorum sustentationem, decimas alteri ecclesiae non solvat. Quod videtur generaliter intelligendum, ubicumque illae possessiones sitae sint; tum quia textus absolute loquitur; tum quia ex contextu colligi potest de hujusmodi decimis ibi esse sermonem. Nam alias nulla esset ratio cur clerici alterius ecclesiae conquerebantur, quia Episcopus non sinebat colonos suorum praediorum alteri parochiae solvere decimam. Neque enim est verisimile querelam fuisse pro solis personalibus decimis colonorum, quia nec de illis ita solent curare Episcopi, neque Concilium tanta cum distinctione respondisset, si de solis illis esset quaestio: et ita videtur intellexisse textum illum Glossa, in dicto cap. 2 de Decimis, verb. *A clericis*.

31. *Rejicitur media sententia inter duas supra relatas.* — At vero Glossa, in eodem c. *Questi*, in proponendo casum illius textus, aliquid addit huic textui, et tertiam opinionem inducit; ait enim ecclesiam dominam agri altera in ecclesia siti, si colat illum suis sumptibus et famulis, non teneri ad solvendas decimas alteri ecclesiae, et quoad hoc approbat posteriorem sententiam. Indicat vero, per argumentum a contrario, quod si per colonos agrum colat, tunc decimas solvere debet alteri ecclesiae, juxta priorem opinionem. Quam sententiam etiam approbat Turrecrem., sed profecto non habet in textu illo fundamentum; quia textus non ponit illam conditionem: *Si agros suos propriis colunt stipendiis*; sed verba textus sunt: *De vineis et agris, quae ad suum vel fratrum stipendium habent*. Quocirca, licet illa distinctio in aliis casibus a

Pontificibus tradi soleat, maxime in privilegiis religiosorum, ut infra videbimus, in praesenti quaestione non habet fundamentum in illo textu, nec in alio jure, quod ego sciam. Omissa ergo hac distinctione, aliae duae opiniones probabiles sunt, quamvis prior magis nitatur rigore justitiae, et ideo in jure videatur habere majus fundamentum: nam sensus illius capit. *Questi* dubius est, et satis obscurus. Defendendo autem illum sensum juxta secundam opinionem, dicendum consequenter est ad objectionem factam, illam procedere secundum generalem regulam, tamen in hoc Ecclesiam statuuisse speciale jus in favorem ecclesiasticorum praediorum, quod sine dubio facere potuit, mutando aliqua ex parte jura ecclesiarum, ut bona ecclesiastica essent magis certa et integra. Et ideo non est eadem ratio de praediis, quae veniunt in dominium personae Pontificis vel Episcopi, etc., quia per hoc non efficiuntur bona illa ecclesiastica, ut constat. De religiosorum autem praediis statim dicemus. Denique, licet in rigore res sit dubia, usu vero et consuetudine divi Thomae sententia recepta est, ut Covarruvias et Gutierrez significarunt. Et fortasse ipse D. Thomas in illo sensu est locutus. Limitatio vero, quam Cajetanus et alii adhibent, rationi consentanea est; judicio tamen superioris praelati discernendum erit, quando sit tam enormis laesio, ut jus illud, vel consuetudo admittenda non sit. Et hactenus de secunda parte regulae.

CAPUT XVIII.

AN ALIQUI EXIMANTUR A DEBITO DECIMARUM, UBI DE PRIVILEGIO NON SOLVENDI DECIMAS NONNULLA DISSERUNTUR.

1. *Explicatur tertia pars regulae supra posita.* — In hoc capite explicanda est tertia pars regulae propositae in c. 16, quae habebat, omnes supra dictos obligari ad decimas, nisi peculiariter titulo exempti sint. Quam particulam et limitationem expresse addidit Innocentius III, in cap. *A nobis*, de Decimis, in illis verbis: *Nisi a praestatione ipsarum specialiter sit exemptus*; et infra: *Nisi ab eis ostendatur quare ab hujusmodi sint immunes*. Et ratio talis limitationis est clara ex dictis in capite 14, 12 et 13. Nam haec obligatio solvendi decimas considerata in particulari, ut applicata singulis personis, non est naturalis, seu divina, sed mere humana; ergo fieri potest ut aliqua per-

sonae obligatae alias ex vi juris ad solutionem decimarum, ab ea obligatione eximantur. Dices hoc solum probare de exemptione a quota, non vero a tota solutione, quia praecipuum decimarum solum est humanum quantum ad quotam. Respondeo hoc procedere respectu totius communitatis, vel parochiae, vel ecclesiae, non vero respectu singularum particularium personarum, vel familiarum. Quia de jure naturali et divino solum est, ut ministri Ecclesiae habeant ab eadem ecclesia congruam sustentationem; quod vero concurrant omnes et singuli de Ecclesia, aliquid contribuendo, non est de jure naturali, neque quoad quotam decimae, nec omnino quoad aliquam partem, quantumvis minimam; possunt ergo aliqui per Ecclesiam eximi ab hoc onere. Dices: saltem erit haec exceptio personarum, quae est contra jus divinum et naturale, quia est contra justitiam distributivam, quia dum quidam eximuntur, alii gravantur. Assumptum patet, quia cum omnes fideles gaudeant laboribus ministrorum Ecclesiae, exceptio personarum est, quibusdam imponere totum onus sustentandi ministros, et alios eximere. Respondetur hanc exceptionem semper fieri debere ex rationabili causa; et quando respicitur justa causa, non accipi personam, neque hoc redundare in gravamen aliorum qui non eximuntur, quia non exigitur ab illis ultra decimam, ad quam ex jure tenentur; solum ergo per hanc exceptionem diminuitur census, et stipendium ministrorum Ecclesiae, quae diminutio nunquam est, nec esse potest citra congruentem sustentationem; quod autem ultra illam datur, potest Ecclesia taxare, augere et minuere, prout ad commune bonum expedire judicaverit. Haec ergo exemptio saepe juste fit, et ideo illa limitatio regulae necessaria fuit.

2. *Exemptio a decimis a solo Summo Pontifice potest fieri.* — Proponuntur tres modi eximendi a decimis. — Est autem circa istam partem ulterius advertendum, ex dictis in capite 15, solum Summum Pontificem posse hanc exceptionem facere, quia inferiores praelati non possunt, ut ibi ostensum est. Et licet per consuetudinem comparari possit, ut diximus c. 12, tamen ibidem adnotavimus, consuetudinem, quoad hunc effectum, pendere semper aliquo modo a Papa, ut expresse, vel tacite, in generali aut in particulari admittente talem consuetudinem, quae contra illius voluntatem vel potestatem prevalere non potest. Et hoc modo dicimus a solo Pontifice hanc exemptionem fieri. Possumus autem distinguere tres

modos, quibus fieri solet. Primus est per ipsum commune jus, sub quo comprehendimus omnia privilegia in corpore juris inserta. Secundus est per privilegia scripta, et concessa extra jus commune. Tertius est per consuetudinem non scriptam. De hoc tertio modo, quae ad doctrinam generalem spectare possunt, tradita sunt in capite 12; reliqua particularia, quae ad factum potius quam ad jus pertinent, non possunt a nobis tradi, quia in diversis provinciis, populis et familiis variae sunt consuetudines, quas illi scire et servare tenentur, ad quos pertinent. In secundo etiam modo est magna varietas pro diversitate religionum, et unicuique remittimus, ut sua privilegia consideret et observet, et tractando de statu religioso, attingemus aliqua, tum in communi, tum in specie de nostra religione Societatis. Nunc ergo de exemptionibus in jure concessis pauca dicemus; et quia illae ad religiosos maxime spectant, quaedam etiam generalia principia de hoc privilegio decimarum elucidabimus.

3. *Primo modo eximuntur a decimis, qui in communi vivunt.* — Ad primum ergo modum pertinet exemptio a solutione decimarum personalium ex propriis laboribus, quam concedit his, qui in communi vivunt, Paschasius Papa, in cap. *Decimas*, 16, quaest. 1, ut notant Abulens., Sylvester et Angelus, locis saepe citatis. Et fit extensio in textu, tam ad monachos, quam ad clericos communiter viventes, id est, regulares, et paupertatem in communi profitentes, nam illi non sibi, sed suae communitati lucrantur ad sustentationem illius, quae ecclesiastica est; et si quid habet superfluum, in pauperes et pia opera illud expendere debet, ut dixit Gregorius in responsione secunda ad Augustinum; et ideo merito ab hac decima eximuntur. Imo Glossa, Turrecrem. et alii intelligunt, ibi non solum concedi exemptionem a decimis personalibus, sed etiam a praedialibus, quae ex labore et industria talium regularium proveniunt. Quod certe satis insinuat in verbis illis textus: *Decimas de laboribus, seu nutrimentis suis propriis*. Nam licet vox illa, *de laboribus*, posset in rigore restringi ad decimas mere personales, per alias nimirum, *seu nutrimentis suis propriis*, extendi videtur etiam ad praediales. Nam hoc verbum non est synonymum prioris, sed ampliat illud ad omnes labores, qui ad nutrimentum proprium ordinantur; hujusmodi autem sunt animalium, quibus nutrimur, educatio; proprii agri vel horti cul-

tura; est ergo hæc sententia valde probabilis. Unde per hæc verba solent significari in jure decimæ omnes, quæ ex propriis laboribus proveniunt, ut in sequentibus videbimus.

4. Et confirmari potest ex cap. secundo de Ecclesiis ædif., ubi extenditur hæc concessio ad leprosos communiter viventes, quando sunt in tanto numero, ut propriam ecclesiam cum suo cæmeterio, et proprium presbyterum habere possint. Qui dicuntur, *sub communi vita congregati*, non quia religiosi sint, ut bene ibi Glossa ultima supponit, sed quia per modum unius communitatis quasi in hospitali sibi communi separatim vivunt. Illis ergo ibi conceditur, *ut de hortis et nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur*. Hoc ergo multo magis intelligitur concessum monachis, et clericis communiter viventibus. Sed hoc evidentius in sequentibus confirmabitur. Addit vero Alens., dicta quæst. 51, memb. 7, art. 3, per clericos communiter viventes intelligi etiam canonicos sæculares, quatenus de stipendiis Ecclesiæ vivunt, quia bona Ecclesiæ, ex quibus aluntur, communia sunt; ex quo concludit, illos non teneri ad solvendas decimas de redditibus Ecclesiæ. Quæ conclusio in se quidem vera est, aliena tamen a sensu illius textus, ut ex communi expositione constat, et ex proprietate verborum; et quia Gregorius, quem Paschasius citat, per clericos communiter viventes, aperte intelligit regulares clericos, qui proprium stipendium non habent, eosque distinguit ab illis, quibus propria portio ex decimis assignatur. Est ergo illa exemptio regularium propria, præter casum specialem in alio jure expressum.

5. *Quo pacto se habeant religiosi circa decimas.*—Hoc autem privilegium, quantum ad prædiales decimas spectat, magis in aliis juri- bus explicatur: nam in cap. *Ex multiplici*, de Decimis, Adrianus II dicit, se concessisse simile privilegium Cisterciensibus, illis verbis: *Ut de laboribus, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, nulli decimas solvere teneantur*. Ejusdem privilegii meminit Alexander III in cap. *Ex parte*, de Decimis, dicitque prius concessum fuisse a prædecessoribus suis fere omnibus religiosis, postea vero Adrianum solis Cisterciensibus, Templariis, et Hospitalariis illud simpliciter concessisse, *cæteris vero, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus vel sumptibus excolunt, et de nutrimentis animalium suorum, et hortis suis decimas non persolvant*. Et hoc idem pri-

villegium ipse confirmat addens, extra casus in illo privilegio expressos, teneri religiosos omnes, ad decimas ex rebus omnibus solvendas. Et in duobus capitibus sequentibus, declarat per id privilegium non eximi a solvendis decimis, quas per colonos excolunt. Et in cap. *Dilecti*, eodem titulo declarat privilegium illud arctari ad decimas prædiorum priorum religionis. Nam de prædiis conductis debent religiosi decimas, etiamsi per se vel famulos suos illa excolant. Et idem declaravit Innocentius cum Lateranensi Concilio, in cap. *Nuper*, eodem titulo, ubi etiam prius privilegium Cisterciensium revocat quoad prædia ab illo tempore acquirend., de quibus antea decimæ debebantur Ecclesiis; statuit enim ut de illis decimas solvant, etiamsi terras suas suis laboribus excolant; et idem servari statuit de omnibus regularibus habentibus similia privilegia. Post illud vero Lateranense Concilium non invenitur aucta vel immutata hæc exemptio. Et ita ex vi juris communis religiosi jam non habent in hæc majorem exemptionem, ut colligitur etiam ex cap. 2, § *Cæterum*, de Decimis, in 6; et notarunt Rebuff., dicto tractat., quæstion. 5, numero 5 et 29, cum sequent., et quæst. 14, num. 30 et 42; et alii. quos refert Guttier., dicto cap. 21, num. 136. At vero per privilegia particularia plurium religionum novæ exemptiones et concessionem factæ sunt, quæ (ut supra dixi) nunc exponere non est in animo, sed in proprium locum ea remittere.

6. *Privilegium religiosorum circa decimas non solvendas odiosum esse.*—Hic vero quædam generalis regula circa hæc privilegia religiosorum de non solvendis decimis observanda est, quia locum habet etiam in privilegiis in jure contentis. Est autem regula, hoc privilegium exemptionis a decimis solvendis, etiam religiosis concessum, odiosum esse. Nam, licet ex parte eorum quibus datur, videatur religioni favere, tamen simpliciter derogat communi juri, et secum affert præjudicium tertii, scilicet, ecclesiarum et clericorum, qui illis decimis privantur, ideoque simpliciter odiosum reputatur, ut notarunt Oldra., consil. 268, et Guttier., consil. 5, num. 5, et alii infra referendi; unde fit ut stricte interpretandum sit juxta vulgarem regulam: *Odia restringi*, etc., ita ut, quam minimum fieri possit, et juri communi legis derogat, et juri alterius noceat; ut in simili respondet Pontifex, in cap. *Cum capella*, de Privil. Ita enim solet princeps privilegium concedere.

ut, quoad fieri possit, sine cujusque præjudicio observetur, ut dixit J. C., in lege *Prætor ait*, paragrapho *Si quis*, 1 et 2, ff. Ne quid in loco publico. Semper tamen ita est restrictio faciendâ, ut verba privilegii in sua proprietate salventur, et secundum illam significationem privilegium servetur, et ad effectum perducat, juxta doctrinam Decii, cons. centesimo decimo tertio, num. ultimo, et Bald., cons. 271, in primo volum., quia voluntas superioris servanda est; illa vero ex verbis proprie intellectis colligi debet, nisi aliunde de illius intentione constet. De qua re latius in materia de legibus dictum est. Et juxta hoc videtur intelligenda Gloss., in cap. *Ad audientiam*, de Decimis, quatenus dicit privilegia hæc esse latissime interpretanda, utique quantum ad proprietatem verborum retinendam et explendam necesse fuerit. Ex hoc autem principio varia dubia breviter definiri possunt, quæ in sequenti capite expeditur.

CAPUT XIX.

EXPONUNTUR VARIA DUBIA CIRCA PRIVILEGIA NON SOLVENDI DECIMAS.

1. Primum dubium est, an per prædicta privilegia exemptionis a solutione decimarum prædialium, liberetur quis a debito etiam reali solvendi decimam prædialem, quæ antea parochiæ ex tali agro debebatur. Nam Oldra., dicto consil. 268, putat non liberari, sed solum a decimis agri novalis, quem religiosi suis laboribus denuo excoluerunt. Quod sequitur Rebuff., 43, num. 114, et alii, ut referunt Covar., dicto capite 17, numero 14; Guttier., dicto cap. 21, numero 129. Ratio est, quia hoc privilegium est odiosum, et ideo stricte interpretandum; ergo cum possit habere effectum, et sufficienter servari ex exemptione a decimis, quæ sine præjudicio tertii possunt non solvi, non est ultra illas extendendum; sed intellectum de decimis novalium prædiorum cavetur præjudicium tertii, quia illa prædia nunquam fuerunt obligata solutioni decimarum alteri ecclesiæ, et sufficienter impletur privilegium in rigore verborum; tum quia illa verba, *de laboribus quos propriis manibus et sumptibus excolunt*, propriissime arctantur ad novalia, et quæ proprio labore et sumptu fructifera fiunt; proventus enim antiquorum prædiorum suo modo aliorum laboribus attribui possunt; tum etiam quia, cum aliquis eximitur a decima, optime intelligitur

eximi a debito personali, non a reali, quod magis est rei quam personæ, cum ratione rei solius persona obligetur.

2. *Pars affirmativa communis et certa.*—Nihilominus contraria sententia est communis, ut referunt Covar. et Guttier. supra, cum Abb., in cap. *Dudum*, de Privileg. Estque communis praxis. Et post declarationem Alexandri III, videtur mihi res indubitata; nam antea poterat fortasse prior sententia apparenter sustineri, quia neque Paschasius, neque Adrianus Papa, usi fuerunt verbis, quibus satis aperte ostenderent, se eximere non tantum personas, sed etiam res prius obnoxias debito decimarum. At vero Alexander III, in dicto cap. *Ex parte*, 1, expresse distinguit dicens, antiquitus fuisse concessum omnibus religiosis, ut decimas non solverent de laboribus suis: quod intelligit a temporibus Paschasi II, in dicto cap. *Decimas*, 16, quæstione prima; nam antea monachi solvebant decimas, non minus quam laici, ut notat Gloss., in dicto cap. *Ex parte*, 1, juxta cap. *Alia causa*, 1, adjuncta Glossa, ver. *Si minus*, 16, quæst. 1. Rebuff. vero, dicta quæst. 14, num. 27 et 38, addit, Gregorium exemisse monachos a decimis suorum prædiorum solvendis simpliciter et sine illa limitatione, *de laboribus suis*, citatque canonem Gregorii, qui in jure, vel operibus ejus non invenitur. Postmodum vero Paschasius religiosos exemit verbis supra relatis, quæ ambiguitatem tactam facere poterant. At vero, attenda relatione et confirmatione Alexandri, res est clara; dicit enim se cum Adriano eximere quosdam absolute a decimis solvendis de laboribus suis, alios vero tantum a decimis de novalibus, animalibus, et hortis. Ergo plane declarat illos priores, non tantum quoad novalia, sed absolute quoad omnes terras propriis manibus cultas, eximi, sive prius cultæ fuerint et solvendis decimis assuetæ, sive non, alias nulla esset differentia inter illa duo membra. Et consequenter exponit illa verba, *de laboribus*, etc., extendi ad quæcumque prædia propriis laboribus vel sumptibus culta, ac subinde in hoc sensu fuisse antea concessum privilegium. Ac denique in cap. *Ad audientiam*, eodem titulo, expresse refert priorem interpretationem, et explodit illam. Tandem Innocentius III, in dicto cap. *Nuper*, statuit ut religiosi de terris amodo acquirendis decimas persolvant ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur; ergo de terris ante illud decretum acquisitis non tenebantur solvere decimas, licet ratione